

The Hebrew University of Jerusalem

Syllabus

The Jews in the Middle Ages: under Crescent and Cross - 13124

Last update 25-10-2015

HU Credits: 4

Degree/Cycle: 1st degree (Bachelor)

Responsible Department: history of jewish people & contemporary jewry

Academic year: 0

Semester: 1st Semester

Teaching Languages: Hebrew

Campus: Mt. Scopus

Course/Module Coordinator: Elisheva Baumgarten, Miriam Frenkel

Coordinator Email: elisheva.baumgarten@mail.huji.ac.il;
mfrenkel@pluto.mscc.huji.ac.il

Coordinator Office Hours: wed 11-12

Teaching Staff:

Prof Elisheva Baumgarten
Dr. Miriam Frenkel

Course/Module description:

An introduction to the history of the Jews in the Middle Ages under Islam and Christianity

Course/Module aims:

Provide basic familiarity with the Middle Ages and accepted methods in historical study

Learning outcomes - On successful completion of this module, students should be able to:

ability to read and discuss secondary sources independently

Attendance requirements(%):

100

Teaching arrangement and method of instruction: Lecture accompanied by power point

Course/Module Content:

see hebrew

Required Reading:

Reading of required readings as marked on the syllabus

בצל הסחר והצלב- חי' היהודים בימי הביניים בארץ ישראל ובארופה הנוצרית

סילבוס לשנת הלימודים 2015/16

19.10 (ב'): ימי הביניים : בין מה למה? מה הם ימי הביניים היהודיים? (אלישבע)

ההיסטוריה ותיקופ; היסטוריה יהודית? תדמית התקופה; משמעות השם; בעיות יסוד המוחדרות לתקופה.

ח"ה בן-שושן, ימי הביניים היהודיים – מה הם? בთוך: הנ"ל, רצף ותמורה, תל-אביב תשמ"ד, עמ' 378-359.

' כ"ג, 'מקום של ימי הביניים בתולדות ישראל', בთוך: מ' בר-אשר (עורר), מחקרים במדעי היהדות, ירושלים תשמ"ג, עמ' 209 – 225

ש', בארון, גטו ואמנציפציה. האם עליינו לשנות את ההשקפה המסורתיות? בתרן: הנ"ל: ממדיה העולמיים של ההיסטוריה היהודית, ירושלים תשנ"ו, עמ' 51 - 61
Marina Rustow and Elisheva Baumgarten, "Comparative Medieval Perspectives," InThe Bloomsbury Companion to Jewish History (London, 2014).

21.10(ד'): מסגרות המקומ (מרים)

יהודים וגאוגרפיה; מפת היישובים היהודיים בשלבי העת העתיקה; נפילת האימפריה הרומית; כיבוש האסלאם; העולם החדש ומיקומם של היהודים בו.

Peter Brown, *The World of Late Antiquity*, London 1971, Chapter XIV, pp. 172-187.
שלמה נאמן, כיצד צמחה תרבותה המערב? מבט על ההיסטוריה של ימי הביניים, תל אביב 1981, עמ' 22-39.

אלברט חוראני, היסטוריה של העמים הערבים, תל אביב 1996, עמ' 49-73.

ש', בארון, הרהורים על הדימוגרפיה ההיסטורית של היהודים בימי קדם ובימי הביניים', בתרן: נתיבי הגות ותרבות. ספר היובל לי"א טרטקובר, תל-אביב 1970, עמ' 31 - 45.

26.10 (ב'): העולם היהודי בעקבות כיבושי האסלאם (מרים)

עליתו והתגבשוו של עולם האסלאם; המרכז הbabelי מול המרכז הארץ-ישראלי; עלית המרכזים החדשים בצפון אפריקה, מצרים וספרד - מיתוסים ומציאות.

אלברט חוראני, היסטוריה של העמים הערבים, תל אביב 1996, עמ' 61-91.

ירחמיאל ברודי, צוהר לספרות הגאנום, תל אביב 1998, עמ' 13-43 (פרק ראשון).

משה גיל, ארץ ישראל בתקופה המוסלמית הראשונה (1099-634), תל-אביב תשמ"ג, כרך ראשון, עמ' 405-451.

- א' גרוסמן, ראשות בגלות בבבל בתקופת הגאנום, ירושלים תשמ"ד, עמ' 45-57, 75-80, 99.

G.D. Cohen, *The Book of Tradition (Sefer Ha-Qabbalah)*, London 1969, pp. XLIII-L, LVI-LXII, 46-5.

G.D. Cohen, 'The Story of the Four Captives*', PAAJR. 29 (1961), pp. 55-131

28.10(ד'): צמיחת המרכזים החדשים במערב (אלישבע)

היהודים באיטליה; עלית המרכזים החדשים בספרד, צרפת ואשכנז - מיתוסים ומציאות.

א' גרוסמן, 'הגירת היהודים אל גרמניה והתיישבותם בה במאות ט-יא', בתרן: א' שנאן (עורך), יצחק חן ואורה לימור (עורכים), *לידתה של אירופה, האוניברסיטה הפתוחה*, תשס"ג.

א' גראביס, 'דמותו האגדית של קארל הגדול במקורות העבריים של ימי הביניים', תרביב, לו (תשכ"ז), עמ' 58-22.

Joshua Holo, *Byzantine Jewry in the Mediterranean Economy* (Cambridge, 2009).

Julia H.M. Smith, *Europe after Rome* (Oxford, 2005), 253-292

Rosamond McKitterick, *The Early Middle Ages* (Cambridge, 2001), 1-20.

11.2(ב'): בין נצרות ליהדות - שיח דתות (ישראל וובל)

העמדת התיאולוגיה; ועידות הכנסת"ה; הבולות האפיפיוריות; החוק הקאנון.

מת' א-ג, כא-כת.

J. Parkes, *The Conflict of the Church and the Synagogue*, New York 1934, pp. 307-344.

ג'. כהן, *כעיוור במראה: היהודי בתפיסה הנוצרית בימי הביניים*, ירושלים תשס"ב, עמ' 27 - 92.
ק', סטאו, *מייעוט בעולם נוכרי*, ירושלים תשנ"ז, עמ' 15 - 46.

4.11.(ד'): בין אסלאם ליהדות – שיח דעתות (מרים)
קוווי הדמיון ונקודות השוני, שתי דעתות אברاهמיות, הסברים אפשריים למקור הדמיון.

מיכאל קוק, מוחמד, ירושלים תשנ"ג, פרק 2, עמ' 21-31.
יצחק גולדציהר, הרצאות על האיסלאם, 9-19, עמ' 26-29.
אלברט חוראני, *היסטוריה של העמים הערביים*, עמ' 81-91.

11.9 (ב'): הפולמוס הדתי בין היהדות לנצרות (אלישבע)
הספרות התלמודית הופכת לנושא ביכולות; היכוח נגד התלמוד; יכולות פאריז; יכולות ברצלונה; יצירתו של ר' יומנדוס מארטיני והשלכותיה.

ע', פונקנסטיין, *התמורות ביכולות הדת שבין היהודים לנוצרים במהלך המאה ה"ב*, ציון, לג (תשכ"ח), עמ' 125 - 144

. בער, *לביקורת היכולות של ר' יהיאל מפאריז ושל ר' משה בן נחמן, תרביץ, ב* (תרצ"א), עמ' 171 - 184

ג'. כהן, *כעיוור במראה. היהודי בתפיסה הנוצרית בימי הביניים*, ירושלים תשס"ב, עמ' 281-323.

D. Berger, 'Christian Heresy and Jewish Polemic in the 12th and 13th Centuries', *Harvard Theological Review*, 68 (1975), pp. 287 - 303

11.11 (ד'): הפולמוס בין היהדות לאסלאם (מרים גולדשטיין)
מה הוא פולמוס דתי ולמי הוא נועד? מקומו של הpolloמוס בתרבות האסלאמית; אבן חום אלאנדרויסי, סמואל אלמגרבי, סיפורי הנזיר בחира.

חווה לצרום יפה, *עלמות שזרים; ביקורת המקרא המוסלמית בימי הביניים*, ירושלים 1998, עמ' 13-60.

ברנרד לויס, *היהודים בעולם האסלאם*, ירושלים 1996, עמ' 98-64 (פרק שני).

16.11 (ב'): מעמד המשפט של היהודים בארץות האסלאם
אנשי ספר ובני חסות; מתפיסה דתית למעמד משפטי; שיטת החסות: עקרונות ומציאות.

מרק כהן, *בצל הסחר והצלב*, חיפה 2001, עמ' 97-127.

C. Cahan, 'Dhimma', *Encyclopedia of Islam*, II, 1983, pp. 227 - 231.

Gustav Von Grunebaum, 'Eastern Jewry under Islam', *Viator*, II (1971), pp. 365-372.

ברנרד לויס, *היהודים בארץות האסלאם*, ירושלים 1996, עמ' 63-11 (פרק ראשון).

18.11 (ד') מעמדם של היהודים בארץות הנוצרות והשינויים ביחס הכנסייה כלפי היהודים במאות יב-יג
המורשת של החקיקה הרומית; גזירות להגבילות דעתות ולהמרת דת באיטליה, ביביזנטיאון ובצרפת;
шибוד היהודים בקשרות הרומיות הקדושה; אוירית הרחוב והشتקפותה בדרשה ובאמנות התקופה.
עמדת האפיפיורים הגדולים; אינוקנטיאוס הג' והועידה הלאטרנית הרביעית; מדיניותם של הונוריוסהג',
גרגוריאוס הט' ואינוקנטיאוס הד'; חוקי היהודים של הכנסייה.

- א' לינדר, 'החוק הרומי בחקיר תולדות עם ישראל', דברי האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, 257-243 ו(תשמ"ד), עמ' 257-243.
- ש' ברון, "מלוא הריבונות האפостולית" ו"עבדוד היהודים" בימי הביניים, בטור: ספר יובל ליצחק בער במלאת לו שבעים שנה, ירושלים תשכ"א, עמ' 102-124 (&הנ"ל, ממדיה העולמית של ההיסטוריה היהודית, ירושלים תשנ"ז).
- D. Abulafia, 'The King and the Jews - The Jews in the Ruler's Service', in: C. Cluse (ed.), *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*, Turnhout 2004, pp. 43-53
- F. Lotter, 'The Scope and Effectiveness Imperial Jewry Law in the High Middle Ages', *Jewish History*. 4 (1989), pp. 31-58
- S. Grayzel, *The Church and the Jews in the XIIIth Century*, I, Philadelphia 1933, pp. 9-83
- Guido Kisch, *The Jews in Medieval Germany A Study of Their Legal and Social Status* : New York 1970, pp. 129-153.
- S. Grayzel, 'The Papal Bull *Sicut Judeis*', *Studies and Essays in Honor of Abraham A. Neuman*, Philadelphia 1962, pp. 17-32
- ק' סטאואו, 'שנאת ישראל או אהבת הכנסת: גישת האפיפיורים ליהודים', בטור: ש' אלמוג (עורך), *שנאת ישראל לדורותיה*, ירושלים תש"מ, עמ' 91-111.

23.11 (ב') צמיחה של הקהילה היהודית בארץות האסלאם ומוסדותיה (מרים).

רעונות היסוד של הקהילה; מוסדות הקהילה המקומית; הנהגות אזריות.

- ו' עבר, 'יסודות וההתחלות של ארגון הקהילה היהודית בימי הביניים', ציון, טו (תש"י), עמ' 1-41.
ח' בן שושן, 'מקומה של הקהילה' - העיר בתולדות ישראל', הקהילה היהודית בימי הביניים, ירושלים תשל"ג, עמ' 7-23.
- ש"ד גוטמן, חברה ים-תיכונית, תל אביב 2005, עמ' 109-168.
- מ' בן שושן, 'קשרי מערב-מזרח במאות הט'-היא': נאמנות, מחוייבות, שותפות', פעמים, 38 (תשמ"ט), עמ' 35-48.
- מ' בן שושן, 'הנהגה העצמית של היהודים בארץות האסלאם במאות ה-7 עד ה-12', בטור: א' גרוסמן ו' קפלן (עורכים), קהיל ישראל. השלטון העצמי היהודי לדורותיו, כרך ב', ירושלים תשס"ב, עמ' 11-55.

25.11 (ד') כלכלת היהודים בארץות האסלאם (מרים)

מעובדי אדמה לסוחרים; היהודים במסחר הבין לאומי; הדרכ היהודית להודו; טכניקות מסחריות מתחכחות; מעמדו החברתי של הסוחר; בנקאות; בעלי מלאכה. גיוון כלכלי.

- ש"ד גוטמן, "מסחר היהודים ביום התיכון בתחילת המאה האחת עשרה", תרביץ לו' (תשכ"ג), עמ' 366 וAILR; לז' (תשכ"ח), עמ' 48 וAILR.
- S. D Goitein and M. A Friedman, *India Traders of the Middle Ages; Documents from the Cairo Geniza*, Leiden-Boston 2008, pp. 3-25.

J. Fischel, *Jews in the Economic and Political Life of Medieval Islam*, London 1937, pp. 1-37

(התאריך האחרון למסירת דוח הקראיה . פרסום חשוב ראשון)

30.11 (ב') הקהילה ומוסדותיה בארץות הנצרות

' בער, 'היסודות וההתחלות של ארגון הקהילה היהודית בימי הביניים', ציון, טו (תש"י), עמ' 1 – 41
א' גروسמן, 'הקהילה היהודית באשכנז במאות ה- 10 וה- 11', בטור: א' גROSMAN ו' קפלן (עורכים),
קהל ישראל, כרך ב', ירושלים תשס"ד, עמ' 57 – 74
א' גראבוייס, 'הנוהג הפרנסים בקהילות צפון צרפת במאות ה- 11 וה- 12', בטור: א' גROSMAN ו' קפלן
(עורכים), קהל ישראל, כרך ב', ירושלים תשס"ד, עמ' 75 – 84 – 754

Katrin Kogman Appel, *A Mahzor from Worms, Cambridge, 2012, ch. 2*

12.2 (ד') הפעולות הכלכלית של היהודים בארץות הנצרות (אלישבע)

מסחר היהודים; התמורה בעקבות מסע הצלב; הוצמצום בהיקף הפעולות המסחרית; המעבר לעסקי
הלוואה בריבית; המשכונאות; תפקידם של היהודים בריבית במלוכות הפואדיות; השתלבות במהלכי
הכלכלה העולמית במערב אירופה ובמזרחה ; הבנקאים היהודים ואצילי הסוחרים; האנומאליה של
פרנסות היהודים בימי הביניים, נסיבותה ומשמעותה בזמןנה ולזמןם מאוחרים.

מ' טוק, 'כלכלה של גרמניה במאות ה- 13 – 14; סביבה ומסגרת לפעולות הכלכלית של היהודים',
בתוך: נ' גROS (עורך), 'יהודים בכלכלת, ירושלים תשמ"ה, עמ' 87 – 95

ח' סולובייצ'יק, הלכה, כללה ודמי עצמי: המשכונאות בימי הביניים, ירושלים תשמ"ה, עמ' 9 – 24
H. Soloveitchik, 'Halakha, Taboo and the Origin of Jewish moneylending in Germany', in: C. Cluse (ed.), The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries), Turnhout 2004, pp. 295-303

ק' סטאואו, מיעוט בעולם נוכרי, ירושלים 1997, עמ' 203 – 222

J. Shatzmiller, *Shylock Reconsidered. Jews, Money Lending and Medieval Society*, Berkeley, Los Angeles, Oxford 1990, pp. 43-99

Michael Toch, *The Economic History of European Jews*, Leiden 2013, 177-239

Joseph Shatzmiller, *Cultural Exchange. Jews, Christians and Art in the Medieval Marketplace*, Princeton 2013, 7-21, 22-44

12.7 (ב') מסע הצלב (AIRIS שגריר)

AIRIS שגריר, מסע הצלב, היסטוריה והיסטוריוגרפיה, רעננה, האוניברסיטהفتוחה, 2014

12.9 (ד') השפעתם של מסע הצלב על חי' היהודים באירופה (אלישבע)

ר' חזן, מסע הצלב הראשון והיהודים, ירושלים 2000, עמ' 15 – 45
ישראל ובל, שני גו'ם בבטן, תל אביב 2000, 108-150.

14.12 הצלבנים במצרים והשפעתם על חי' היהודים בו (MRIIM)

AIRIS שגריר, מסע הצלב, היסטוריה והיסטוריוגרפיה, רעננה, האוניברסיטהftsוחה, 2014, עמ' 203-248; 306-309.

יהושע פראוור, *תולדות היהודים במלכת הצלבנים, ירושלים, יד בן צבי, 2000*, עמ' 272 – 244

16.12 (ד') היהודים בספרות הנוצרית (יוסף קפלן)

21.12 (ב') כליו של ההיסטוריה: המקורות שבעזרתם נכתבו ונכתבו ההיסטוריה של יהודי ארץות
האסלאם (MRIIM)

ש. ד. גוטמן, חברה ים תיכונית, תל אביב 2005, עמ' 35-58.

23.12 (ד') המקורות שבעזרתם נכתבו ונכתבו ההיסטוריה של יהודי אירופה הנוצרית (אלישבע)

28.12 (ב') יהודים במרחב האורבני באירופה (אלישבע)

Elisheva Baumgarten, "Daily Commodities and Religious Identity", *Studies in Church*

History 50 (2014) 97-121

Alfred Haverkamp, "Jewish and Urban Life: Bonds and Relationships", *The Jewish of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*, pp 55-67.

C. Phillip E. Nothaft and Justine Isserles, "Calendars Beyond Borders: Exchange of Calendrical Knowledge Between Jews and Christians in Medieval Europe (12th-15th Century)," *Medieval Encounters* 20 (2014): 1-37.

30.12 (ד') יהודים במרחב האורבני בארץות האסלאם (מרים)

S. D. Goitein, *A Mediterranean Society, The Jewish Communities of the Arab World As Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza*, Berkeley 1983, vol. IV, pp. 1-46 (chap. XI A 1)

מרק ר' כהן, בצל הסחר והצלב, היהודים בימי הביניים, חיפה 2001, עמ' 188-198
(משמעותי)

1.2016.4 (ב') משפחה ומגדר באשכנז בימי הביניים (אלישבע)

מקוםו של התא המשפחתי בחברה, בין הורים לילדים, נשים ואמחות, בין אבות לילדייהם, נישואים וירושים, עגינות ואלמננות.

abraham grossman, חסידות ומורדות- נשים יהודיות באירופה בימי הביניים, ירושלים תשס"א, 173-88, 398-458 (פרק 4, 11).

שמחה גולדין, "המושג 'משפחה' אצל יהודי צפון צרפת וגרמניה בימי הביניים", בתרק: מ' אליאב פלדמן ו' חן (עורכים), נשים, זקנים וטף, ירושלים 2001, עמ' 45-55.
א' מרקוס, טקסי ילדות, ירושלים תשנ"ח, עמ' 106-141 (פרק חמישי).

1.6 (ד') משפחה ומגדר בארץות האסלאם (מרים)

המשפחה המורחנת והטא המשפחתי הגרעיני, נישואין ואהבה? פוליגמיה, אמות ואבות, ילדים
ומתבגרים, בין אחים ואחיות, עבדים ושפחות, כבוד הורים.

ש"ד גיטין, חברה ים תיכונית, תל אביב 2005, עמ' 409-534

מרים פרנקל, "שאון גלי נערים; על התברורות ומתבגרות בחברה היהודית בארץות האסלאם בימי
הביבנים", זמנים- רביעון להיסטוריה, גליון מס' 102, אביב 2008, עמ' 8-17.

Miriam Frenkel, "Slavery in Jewish Medieval Society under Islam - A Gendered perspective", in: M. Morgenstern, C. Boudignon, C. Tietz (eds.), *Maennlich und Weiblichsch uf Er Sie*, Goettingen 2011, pp. 249-260.

abraham grossman, חסידות ומורדות- נשים יהודיות באירופה בימי הביניים, ירושלים תשס"א, עמ' 87-63
(פרק שני).

מ"ע פרידמן, "ההלכה עדות לח' המין אצל היהודים שבארצות האסלאם בימי הביניים - כסוי הפנים
ונישואין מתעה", פעמים 45 (1990), עמ' 98-107.

11.1 (ב') עלילות דם וירושים באירופה

"בער, גזירת תנין", ספר אסף, ירושלים תש"ג, עמ' 126 – 140

מ' ברוייר, "המוות השחור" ושנתה ישראל', בתוך: ש' אלמוג (עורך), שנתה ישראל לדורותיה, ירושלים
תש"מ, עמ' 159 – 171

ישראל זבל, שני גו"ם בבטן, ירושלים, תשס"א, 151-218

Jörg R. Müller, "Erez gezerah - "Land of Persecution": Pogroms against the Jews in the Regnum Teutonicum from c. 1280-1350." In *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*, ed. Christoph Cluse, 245-60. Brepols, 2004.

ר' סט"ס, 'יהדות אנגליה ובעית הגירוש', בתרן: ד' כ"ז ו' קפלן (עורכים), גירוש ושיבת יהודים אנגליה בחילופי הזמן, ירושלים תשנ"ד, עמ' 9-25

G. Langmuir, *Toward a Definition of Antisemitism*, Berkeley 1990, pp. 209-236, 263-298

חיים סולובייציק, "בין חבל ערב לחבל אדום" בתרן קידוש החיים וחירוף הנפש בעריכת גפני וא רביבצקי, ירושלים תשנ"ד, עמ' 152-149

13.1 (ד') מקרי שמד בארץות האסלאם (מרים)

מ' בן שושן, 'לזהותם היהודית של האנוסים. עין בהשתמדות בתקופת האלמוחדן', פעמים, 42 (1990), עמ' 16-37

א' שלוסברג, "יחסו של ר' מימון, אבי הרמב"ם לאסלאם ולשמדותיו", ספונת כ', תשנ"א, עמ' 95-107.

מ"ע פרידמן, הרמב"ם, המשיח בתימן והשמד, ירושלים תשס"ב, עמ' 49-84.

18.1 (ב') תרבות חמראית באירופה (אלישבע)

Irvin Resnick, *Dietary Laws in Medieval Christian-Jewish Polemics: A Survey*

<http://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/scjr>

20.1 (ד') תרבות חמראית בארץות האסלאם

S. D. Goitein, *A Mediterranean Society, The Jewish Communities of the Arab World As Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza*, Berkeley 1983, vol. IV, pp. 226-260

סיכום (מרים ואלישבע)

תאריך אחרון למסירת מבחן הבית: 15.2.2016

Additional Reading Material:

see syllabus

Course/Module evaluation:

End of year written/oral examination 80 %

Presentation 0 %

Participation in Tutorials 20 %

Project work 0 %

Assignments 0 %

Reports 0 %

Research project 0 %

Quizzes 0 %

Other 0 %

Additional information:

